

CONTROLUL JUDICIAR AL REZULTATELOR OBTINUTE ÎN BAZA MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Cristina CARAJELEASCOV,
*doctorandă, Școala Doctorală „Științe Juridice”,
Universitatea de Stat din Moldova*

Controlul judecătoresc realizat în cadrul urmării penale are sarcina primordială de a asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor în cadrul procedurilor penale. Măsurile speciale de investigații inevitabil aduc atingere drepturilor persoanelor, însă aceste restrângeri sunt reglementate de lege și drept consecință prevăd o procedură specială la realizare a acestora incluzând multitudinea de etape de la determinarea necesității ingerinței, autorizarea, efectuarea propriu-zisă și aprecierea rezultatelor obținute, la toate etapele apreciindu-se proporționalitatea restrângerii drepturilor persoanei în coraport cu acțiunea realizată. Efectuarea măsurilor speciale de investigații reprezintă o restrângere a exercițiului drepturilor persoanei permisă prin art. 54 alin. (2) al Constituției RM, îndeplinind astfel condiția de legalitate, accesibilitate și previzibilitate. Legea este clară atunci când nu generează interpretări neuni-voce, este accesibilă atunci când este publicată în Monitorul Oficial și toate persoanele interesate pot lua cunoștință de conținutul legii și este previzibilă atunci când permite persoanelor care cad sub incidența ei să-și ajusteze conduita socială, astfel încât să nu le fie lezat dreptul [7, p. 136].

Codul de procedură penală definește activitatea specială de investigații drept o totalitate de acțiuni de urmărire penală cu caracter public și/sau secret efectuate de către ofițerii de investigații în cadrul urmăririi penale numai în condițiile și în modul prevăzute de Codul de procedură penală, prin reglementarea respectivă se exclude aplicarea oricăror altor prevederi cu excepția celor prevăzute în Codul de procedură penală, asigurând principiile de aplicabilitate a restrângerilor enunțate supra.

Din analiza măsurilor speciale de investigații efectuate în baza autorizației judecătorului de instrucție, are o conotație separată măsura specială de investigații prevăzută la lit. c) alin. (1) pct. 1) art.

132/2 Cod de procedură penală, interceptarea și înregistrarea comunicărilor sau imaginilor. Specificul acestei măsuri se evidențiază prin faptul că legiuitorul a expus detaliat realizarea acesteia din punct de vedere procesual, consacrand un articol separat art. 132/9 Cod de procedură penală, efectuarea și certificarea interceptării și înregistrării comunicărilor. Celelalte măsuri speciale de investigații fiind reglementate în comun în ordine generală expuse la art. 132/4 și art. 132/5 Cod de procedură penală, prevăzând procedura comună de dispunere și consemnare a măsurilor speciale de investigații.

Prin recenta Hotărâre a Curții Constituționale nr. 31 din 23.09.2021, s-a declarat neconstituțional textul din alin. (15) al art. 132/9 Cod de procedură penală, sub aspectul deciderii de către judecătorul de instrucție care comunicări înregistrate urmează a fi nimicite, cine urmează a le nimici și consemnarea procedurii de nimicire într-un proces verbal care se anexa la cauza penală. După modificările operate, rezultă că judecătorul de instrucție, prin încheiere, se va expune doar asupra respectării cerințelor legale privind realizarea interceptării, aici se are în vedere controlul respectării drepturilor persoanelor, iar informația propriu-zisă, chiar și cea care nu are relevanță la cauza penală se va păstra intactă.

Distrugerea informației obținute în rezultatul interceptării și înregistrării comunicărilor cuprinde aspectul diametral opus dintre dreptul la apărare și dreptul la respectarea vieții private, acest aspect fiind evidențiat și în Hotărârea nr. 31 a Curții Constituționale din 23.09.2021. Curtea a apreciat că, prin articolul 132/9 alin. (15) din Codul de procedură penală, legislatorul a atribuit o protecție mai mare dreptului la respectarea vieții private al altor persoane și interesului judecării cu celeritate a procesului penal, în defavoarea drepturilor la un proces echitabil și la apărare ale acuzatului. Curtea admite că pe parcursul urmăririi penale ar putea fi

restricționat accesul apărării la interceptările făcute, astfel încât să se asigure eficacitatea urmăririi penale. Totuși, aceste restricții trebuie contrabalansate prin garanții suficiente la o etapă ulterioară, la sfârșitul urmăririi penale și, respectiv, la judecarea cauzei în fond [6, p. 91-92].

Astfel, potrivit prevederilor legale, datele sau rezultatele obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigații urmează a fi examinate prin prisma relevanței acestora pentru circumstanțele examinate, acest procedeu fiind efectuat de către procurorul care conduce sau, după caz, exercită urmărirea penală. La art. 132/5 alin. (10) Cod de procedură penală, se indică că datele care nu constituie obiectul cercetării, adică nu sunt pertinente, urmează a fi arhivate la judecătorul de instrucție, în loc special amenajat cu asigurarea confidențialității. După modificările operate la art. 132/9 alin. (12)-(15) Cod de procedură penală, care acordă prerogativa procurorului de a decide care date sunt pertinente și de a le transcrie pe un suport aparte care se va anexa la materialele cauzei, pe când suportul inițial care conține toate datele, inclusiv cele irelevante, se vor păstra la judecătorul de instrucție.

Nimicirea informației obținute în rezultatul realizării măsurilor speciale de investigații care s-a apreciat drept nepertinentă, neavând importanță pentru circumstanțele examinate în cadrul urmăririi penale, asigură respectarea drepturilor persoanelor terțe ale căror comunicări au fost supuse interceptării și înregistrării pe motivul autorizării măsurii în privința figuranților în dosar, persoana terță neavând tangențe cu circumstanțele care au stat la baza autorizării măsurii. Prin Hotărârea nr. 31 a Curții Constituționale se poate aduce atingere drepturilor persoanelor terțe la respectarea vieții private ale căror comunicări au fost interceptate, care pot fi afectate semnificativ prin prisma publicității ședințelor de judecată, ori examinarea publică acordă posibilitatea asistării la ședințele de judecată a unui număr impunător de persoane, cu vociferarea conținutului corespondenței cu persoane terțe, evocând atât textul convorbirii cât și subiectul care a participat la conversație.

Spre exemplu, în cauza Craxi c. Italiei, Curtea a decis că a avut loc o încălcare a art. 8 CEDO sub aspectul nerespectării dreptului la viața privată și secretul corespondenței acuzatului, atunci când acuzatorul de stat, în cadrul examinării cauzei în ședință publică, a dat citire stenogramei efectuate

în rezultatul supunerii reclamantului interceptării și înregistrării convorbirilor telefonice, de care până la cea ședință nu a cunoscut acuzatul și apărătorul acestuia, stenograma cuprinzând discuțiile dintre acuzat și diverși oficiali și persoane publice. Deși Curtea remarcă că legislația internă permitea desfășurarea unei ședințe închise în cadrul căreia puteau fi examinate rezultatele interceptării convorbirilor telefonice și excluse cele care nu au relevanță la circumstanțele examinate pentru a nu aduce atingere drepturilor terțelor, această prevedere nu a fost aplicată de instanța națională [4, p. 77-84]. De aici fiind evidențiată atingerea respectării drepturilor persoanelor terțe ale căror conversații de fapt nu interesau organele de urmărire penală, devenind cunoscute întâmplător, având mai mult un aspect indirect ce transpunea modul de viață al inculpatului, dar nu însăși circumstanțele concrete ale învinuirii aduse.

Diametral opus se află dreptul la apărare care include drept element de bază cunoașterea conținutului cauzei penale, ce permite construirea poziției procesuale și asigură echitatea procesului penal, principii pe care se axează desfășurarea procesului penal asigurate fiecărei persoane parte a procesului penal. În cauza Dowsett c. Regatului Unit, Curtea a expus că dreptul la apărare nu este unul absolut și poate fi limitat în vederea asigurării drepturilor terțelor sau un interes public, limitările fiind unele extrem de necesare. Totuși primordial este de a asigura acuzatului garanțiile necesare în vederea realizării unui proces contradictoriu și egalității armelor, prin accesul neîngrădit la materialele dosarului [5, p. 42-43], evident la etapa corespunzătoare a procesului, ori anume informația pe care acuzarea o consideră nepertinentă poate avea un rol important în construcția strategiei de apărare și răsturnarea situație inițiale de acuzare.

Deși prin Hotărârea nr. 31 a Curții Constituționale din 23.09.2019, în vederea asigurării dreptului la apărare s-a exclus prevederea privind nimicirea rezultatelor măsurilor speciale de investigații, observăm că art. 132/5 alin. (5) Cod de procedură penală permite nimicirea imediată după caz de către procuror sau judecătorul de instrucție a datelor obținute în baza efectuării măsurii speciale de investigații cu încălcarea vădită a drepturilor și libertăților omului. Astfel, rezultă că în procesul desfășurării măsurii speciale de investigații sau imediat după încheierea acesteia, subiectul abilitat

de a aprecia datele și informația obținută, dacă constată încălcarea drepturilor persoanelor în privința cărora s-a autorizat măsura, va dispune nimicirea imediată a acesteia, din ce rezultă că partea apărării nu va avea acces la informația respectivă, dar nici acuzarea nu o va putea utiliza în calitate de probă. Totodată, partea apărării nu va cunoaște care anume informație a devenit cunoscută organului de urmărire penală, or va lua cunoștință doar cu procesul verbal prin care s-a nimicit rezultatul măsurii speciale de investigație.

Prin Hotărârea nr. 31 din 23.09.2021 a Curții Constituționale, prevederile supuse examinării au fost într-o măsură ajustate spre o asigurare a dreptului la apărare. Observăm că aceeași abordare se regăsește în Codul de procedură penală a României, care la art. 142 alin. (5) prevede expres că datele rezultate din măsurile de supraveghere (aici se includ interceptările și înregistrările convorbirilor telefonice) care nu privesc fapta ce formează obiectul cercetării se arhivează la sediul parchetului cu asigurarea confidențialității. Distrugerea informației se realizează peste 1 an de la soluționarea definitivă a cazului. Deci, datele obținute se vor păstra intacte atât timp cât durează procesul penal, ceea ce asigură posibilitatea revenirii la datele obținute în cadrul măsurilor speciale de investigații în situația intervenirii circumstanțelor noi, de care nu s-a cunoscut la etapa arhivării datelor.

Beneficiul adus prin declararea neconstituționalității sintagmei „și decide care din comunicările înregistrate urmează a fi nimicite, desemnând persoanele responsabile de nimicire. Nimicirea informațiilor în baza încheierii judecătorului de instrucție este consemnată de către persoana responsabilă într-un proces verbal, care se anexează la cauza penală” derivă din faptul că cu referire la toate măsurile speciale de investigație va fi aplicabilă prevederea art. 132/5 alin. (10) Cod de procedură penală, judecătorul de instrucție sau completul de judecată poate solicita, din oficiu sau la solicitarea părților, datele sigilate dacă există probe noi din care rezultă că o parte dintre acestea privesc fapta ce formează obiectul cercetării, or acestea nu vor mai fi nimicite atât timp cât se desfășoară procedurile penale, fiind asigurată plenitudinea examinării cauzelor penale.

În concluzie la cele relatate, menționăm că măsurile speciale de investigație au rol important

în procesul de colectare și administrare a probelor în cadrul urmăririi penale, reprezentând prin sine un nucleu fortificator al materialului probator. Informația obținută preponderent în mod secret permite organului de urmărire penală să identifice circumstanțe esențiale pentru demascarea intențiilor infracționale ale subiecților vizati. Măsurile speciale de investigație, fiind o parte componentă a procesului penal, au menirea de a realiza scopul procesului penal, protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni. Abordarea problematicii în cauză se impune pentru a determina mecanismele necesare pentru a asigura în mod prioritar respectarea drepturilor persoanelor în privința cărora se dispune acțiunea procesuală, care prin caracterul său limitează drepturile și libertățile persoanei.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat la 14 martie 2003, în vigoare din 12 iunie 2003, MO nr. 104-110 din 07 iunie 2003.
2. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994, MO nr. 1 din 12 august 1994.
3. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1298-XIII din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr. 54-55/502.
4. Hotărârea CtEDO în cauza Craxi c. Italiei, din 17.07.2003. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123794>.
5. Hotărârea CtEDO în cauza Dowsett c. Regatului Unit din 24.06.2003. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61174>.
6. Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23.09.2021 privind excepția de neconstituționalitate a art. 132/9 alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală, Disponibil:
7. https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_31_2021_58g_2021_rou.pdf
8. Klaus Sollfrank, coord. de proiect. Constituția Republicii Moldova: comentariu, Editura: Arc „Europress”. Chișinău, 2012. 576 p.